

Oponentský posudek na bakalářskou práci

Autorka práce: Vladimíra Malíková

Název práce: Exekutivní funkce u jedinců s hraniční poruchou osobnosti

Bakalářská práce Vladimíry Malíkové představuje experimentální studii výkonů v diagnostických nástrojích vztahených k exekutivním funkcím osob s psychiatrickou diagnózou. Jedná se o téma vhodné spíše pro magisterský studijní program (vzhledem k zaměření předmětů v bakalářském studiu), čemuž lze přičíst některé slabiny práce. Celkově ale práci považuji za zdařilou.

Po formální stránce je práce kvalitní. Má přiměřený rozsah. Je psána čtivým, odborným jazykem. Neobsahuje větší množství gramatických chyb či překlepů (systematicky se ovšem autorka dopouští chyby v interpunkci před spojkou jako). Odkazování na literaturu je řádné. Seznam publikací, z nichž autorka vycházela, je velmi rozsáhlý. Obzvláště oceňuji, jak velký jejich podíl je v angličtině.

Struktura bakalářské práce je standardní, tj. teoretická a následně empirická část završená diskusí. Teoretická část obsahuje všechna důležitá témata, která autorka na základě literatury důkladně popsala. Řazení témat i dílčích údajů má logické uspořádání. Výhradu mám ke konfrontaci údajů – autorka žádnou explicitní diskusi mezi různými autory neprovádí, ani se k prezentovaným údajům sama nevyjadřuje. Vzhledem k tomu, že mezi autory existují nekonzistence, není následně zcela jasná pozice, z níž autorka vchází do vlastní studie. Například na str. 25-26 jsou předloženy definice bez další konfrontace, na str. 26-27 platí totéž o teoriích. Nejhlouběji představený je Barkleyho model rozsáhlého fenotypu EF, aniž by ale byl porovnán s ostatními teoriemi a aniž by bylo zdůvodněno, proč se právě jemu autorka věnuje tak podrobně. Konkrétním příkladem nekonzistence je např. oblast sebereflexe a sebehodnocení, která podle některých studií je oslabena (Barkleyho model), zatímco podle jiných nikoliv (str. 33). Jak si autorka tento rozpor vysvětluje? Jedná se o důsledek problému v terminologii, nebo v konceptu, nebo v metodologii studií?

Autorka opakovaně zdůrazňuje, že v současné době chybí ustálená, jednotná definice exekutivních funkcí. Vymezení je velmi široké, zahrnuje řadu oblastí. V případě kognitivních funkcí dochází až ke splývání. Autorka se soustředila na výčet projevů, aniž by popsala vazby mezi nimi. Respektuji, že tyto vazby nejsou v mnoha případech ani známy. Ovšem autorka by si tuto otázku (tj. jedná se pouze o souběh projevů, nebo je mezi nimi určitá kauzalita či vzájemné prolínání?) minimálně měla položit. Vzhledem k tomu, že i ve své studii předpokládá implikace výsledků v Testu komplexní figury (dále jen TKF) pro dovednosti v praktických činnostech, je nutné povahu vzájemných vztahů mezi projevy hlouběji diskutovat. Také by bylo v logice vlastního výzkumu správné, aby autorka „svoji“ definici exekutivních funkcí při vstupu do empirické části uvedla (a vztáhla k použité metodologii).

Empirická studie má jasný design, který je logicky představen. Jedná se o klasickou experimentální studii s kontrolní skupinou, která byla sestavena s ohledem na shromážděné znaky ve výzkumné skupině. Sběr dat musel být velmi pracný. Cíl výzkumu je sice jasně vymezený, ale postrádám jeho explicitní zdůvodnění (vedle odkazu na teoretickou část, odkud si jej čtenáři mohou sami vyvodit). Proč se autorka rozhodla použít právě TKF?

Velký, až zbytečně velký, prostor je věnován představení TKF. Je škoda, že podobně důsledné není představení vlastní posuzovací škály. Jak byla škála sestavována? Jak byla pilotována srozumitelnost formulací? U řady výroků mám pochybnosti, že byly pro respondenty skutečně srozumitelné ve smyslu, že si je dokázali vztáhnout k vlastním životním zkušenostem. To však není jen problém

formulací, ale samotné logicky posuzovací škály. Výroky jsou velmi zobecněné. V teoretické části ovšem autorka uvádí, že u lidí s poruchou EF může být oslabeno sebeuvědomování, sebereflexe a sebehodnocení (jak prokázala i autorčina vlastní studie, v níž experimentální skupina vykazovala nižší skóre ve faktoru emotivity) a zároveň že se v diagnostickém přístupu považuje za vhodné akcentovat dlouhodobost a přirozené prostředí. Při kombinaci těchto požadavků, lze považovat škálu za validní? Nebylo by vhodnější sestavit škálu z dílčích výroků, které by podrobněji popisovaly dílčí činnosti, z nichž by následně byly sestavovány indexy odpovídající obecnějším oblastem? A je škála reliabilní? Reliabilita bohužel nebyla v analýze spočítána. Autorka provedla faktorovou analýzu výroků v sebesuzovací škále, což kvituji. Nad pojmenováním faktorů by ovšem bylo možné diskutovat. Např. jaká je logika toho, že pracovní úkoly náleží do faktoru pojmenovaného časová organizace, nebo že volný čas patří do faktoru pracovních postupů?

Vyhodnocení výsledků z TKF a sebesuzovací škály je rámcově správné. V případě TKF bych doporučovala pro kontrolu vedle profilových skóre pracovat i s hrubými skóre (při srovnatelnosti obou skupin je to možné a vhodné vzhledem k posunům, které při převodu nastávají). U sebesuzovací škály bych doporučovala provádět vyhodnocení nejen přes nejvíce a nejméně četné odpovědi, ale spíše přes průměrnou hodnotu. Následně by bylo vhodné použít test o shodě průměrů. Pro větší přehlednost by měly být výsledky prezentovány v tabulkách.

Studie prokázala rozdíl mezi oběma skupinami v TKF, zatímco v případě sebesuzovací škály u řady výroků statisticky významný rozdíl nalezen nebyl. Čím si autorka otol vysvětluje? Co to říká o vztahu mezi jevy zjišťovanými prostřednictvím obou nástrojů (viz. otázka o vztahu mezi projevy/oblastmi výše). Pokud studie zahrnovala dva nástroje, bylo by vhodné provést i analýzu, která by kombinovala jejich výsledky (tj. vyhodnocení TKF na základě výsledků škály a naopak). Z ní by bylo možné zjistit, zda existují určité „typy“ respondentů s rozdílnými profily. Zároveň by bylo na místě analyzovat výsledky podle věku, vzdělání atd. Proč se autorka tyto charakteristiky rozhodla nezohledňovat? Ještě zásadnější je otázka, proč autorka nezahrnula do analýzy (ani v diskusi nezmínila) účinky psychofarmak, jestliže předpokládá, že mohou mít na plnění TKF dopad (s. 49).

Závěr:

Bakalářská práce Vladimíry Malíkové je kvalitní experimentální studií. Autorka prokazuje schopnost pohybovat se v terénu, shromáždit a vyhodnotit výzkumná data, pracovat s odbornou (cizojazyčnou) literaturou, sepsat fundovaný text s logickým uspořádáním a čtivým jazykem. Studie má potenciál být využita jako základ pro linii studií úrovně exekutivních funkcí u osob s hraniční poruchou osobnosti. Bakalářskou práci hodnotím jako velmi zdařilou a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze, 9. června 2013

PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D.